

Bilim İnsanı Yetiştirme Projesi (BİYEP) ve Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı'nın (ÖYP) Değerlendirilmesi

The Assesment of Scientist Training Project (BİYEP) and Teaching Staff Training Program (ÖYP)

Kasım KARAKÜTÜK* Yalçın ÖZDEMİR**

Ankara Üniversitesi

Öz

Bu araştırma, Ankara Üniversitesi'nde "Bilim İnsanı Yetiştirme Projesi" (BİYEP) kapsamındaki Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı (ÖYEP) ve Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nde (ODTÜ) "Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı" (ÖYP) isimleri ile yürütölen ve Türkiye çapında yükseköğretim sisteminin öğretim üyesi gereksinimini karşılamayı hedefleyen programların, ilgili programlarda araştırma görevlisi olarak çalışmakta olan katılımcıların görüşleri çerçevesinde değerlendirilmesi amacı ile gerçeleştirilmiştir. Bu araştırmada BİYEP, proje kapsamındaki ÖYEP ile sınırlı olarak ele alınmıştır.

Var olan durumu ortaya koymaya yönelik olarak gerçeleştirilmiş betimsel bir çalışma niteliğindeki bu araştırma, 2007-2008 öğretim yılında Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri ve Sosyal Bilimler enstitüleri ile ODTÜ Fen Bilimleri ve Sosyal Bilimler enstitülerinde çalışan 217 araştırma görevlisinin görüşleri alınarak gerçeleştirilmiştir. Katılımcıların BİYEP/ÖYP süreçlerine ilişkin görüşleri, anket maddelerine verilen yanıtların frekans ve yüzdeleri hesaplanarak betimlenmiştir. Araştırmada katılımcıların BİYEP ve ÖYP konusundaki görüşlerinin üniversitelerine, enstitülerine ve cinsiyetlerine bağlı olarak anlamlı bir şekilde değişip değişmediğini saptamak amacıyla Ki-Kare testi uygulanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Bilim İnsanı Yetiştirme Projesi (BİYEP), Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı (ÖYP), öğretim üyesi, araştırma görevlisi.

Abstract

The purpose of this research was to assess BİYEP (Scientist Training Project) and ÖYP (Teaching Training Program) programs based on the views of participants who worked as research assistants in these programs. These programs aim to provide the universities' needs for research assistants through programs that are called the "Teaching Staff Training Program" (ÖYEP) as a part of "Scientist Training Project" (BİYEP) in Ankara University and "Teaching Training Program" (ÖYP) in Middle East Technical University (METU). In this research, "Scientist Training Project" (BİYEP) was handled as being limited to "Teaching Staff Training Program" (ÖYEP).

As a descriptive study aiming to understand the present situation was completed with 217 research assistants working in the Institute of Natural Sciences and the Institute of Social Sciences in Ankara University and METU. The views of the participants about the process of BİYEP/ÖYP were described by analyzing the frequencies and percentages of distribution related to answers given to the questionnaires. Chi-Square Test was used to determine if the participants' views about BİYEP and ÖYP change meaningfully according to their universities, institutes and sexualities.

Keywords: Scientist Training Project (BİYEP), Teaching Staff Training Program (ÖYP), teaching staff, research assistant.

*Prof. Dr. Kasım KARAKÜTÜK, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakóltesi, Eğitim Yönetimi ve Politikası Bölümü. kkrkktk@gmail.com.

**Arř. Gör. Yalçın ÖZDEMİR, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakóltesi, Eğitim Yönetimi ve Politikası Bölümü. yalosedemir@gmail.com

Summary

Purpose

One of the main goals of higher education institutions is to have substantial number of the teaching staff who are also qualified in their fields of study. In Turkey, the number of universities has been increasing especially in the last last years. As a result of this, the need for the teaching staff has been increasing more and more. Some reasons for the need of the teaching staff are the increase of schooling rates at all levels in Turkey, the growth of demand in higher education, universities' establishing of secondary teaching programs, most of the teaching staff's positions being in big cities like Ankara, İzmir, İstanbul and public teaching staffs' working in private universities. Because of the increase in demand for the teaching staff, the possibility of decreasing the quality of education and scientific activities increases.

In Turkey, to provide the need for teaching staff, the models called as ÖYP (Teaching Staff Training Program), and BİYEP (Scientist Training Project) have been used in the last few years. These programs are financed by the Government Planning Organization (DPT). The purpose of this research was to assess BİYEP and ÖYP programs based on the views of participants who work as research assistants in these programs.

Method

This research study aims to understand the present situation with 217 research assistants' views who work in the Institute of Natural Sciences and the Institute of Social Sciences in Ankara University and METU. Personal information of the participants was used for describing the working group. The views of the participants about the process of BİYEP/ÖYP were described by analyzing the frequency and percentage of distribution related to answers given to questionnaires. Chi-Square Test was used for determining if the participants' views about BİYEP and ÖYP change meaningfully according to their universities, institutes and sexes.

Results and Discussion

Some of the results obtained in the research are as follows. It has been understood that the participants have problems especially about financial and personal rights. For instance, the participants think that their salary isn't enough just as they have problems about the recourses provided while doing their scientific studies. The other important thing is a great many of the participants believe that the compulsory agreement doesn't create a positive effect for them, but also it gets a psychological burden over their education life. They also think that they already serve as an assistant in return to their salary.

The other finding indicates that although the participants focus on the positive sides of the model, they also think that there isn't clear difference between the models of BİYEP/ÖYP and the other present models. The participants have positive views about the acceptance conditions such as graduate grade, foreign language score, being selected both of two universities, the university working as an assistant and the university for which they study post graduate level. However, they are indecisive about the acceptance conditions; age level, LES-ALES criterion.

Conclusion

It is necessary to review the compulsory service applied by the model of BİYEP/ÖYP for removing the negative psychological effect over the assistants. The financial conditions of assistants should be improved. This improvement of financial conditions should be valid for not only the assistant working at the model of BİYEP/ÖYP, but also all the assistants, since all assistants get the same salary. When it is thought that the assistants are the source of teaching

staff in the future, it shouldn't be forgotten that brain migration can be prevented by improving the assistants' life conditions.

Giriş

Bireysel, kurumsal, toplumsal, ekonomik vb. etkenlerden dolayı yükseköğretime erişim için baskılar artmaktadır (Tural, 2004; Ekinci, 2009). Bi baskının en önemli sonuçlarından birisi ise, özellikle son 20-25 yıllık süreçte gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yükseköğretimi yaygınlaştırma ve katılımı artırmanın politik bir amaç haline gelmesidir (Ekinci, 2011). Bu baskılar politik kaygılarla birleştiğinde, kaynakların yeterliğine bakılmaksızın yeni üniversitelerin açılması gündeme gelebilmektedir. 1923 yılından 2008 yılına kadar geçen 85 yıllık Cumhuriyet döneminde, yükseköğretim kurumu sayısı 1'den 79'a, öğrenci sayısı 2.914'ten 2.532.622'ye, bir yılda mezun olanların sayısı 321'den 416.329'a, öğretim elemanı sayısı 307'den 89.329'a yükselmiştir. Yaklaşık olarak öğrenci sayısında 869, yıllık mezun sayısında 1297, öğretim elemanı sayısında ise 291 katlık artışların gerçekleştirildiği görülmektedir. [Yükseköğretim Kurulu (YÖK), 2005; Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM), 2008].

Öğretim elemanı ve diğer altyapı olanakları tam olarak sağlanmadan üniversite sayılarının artması yükseköğretimde birçok soruna yol açabilmekte iken diğer yandan bu duruma ilişkin birçok eleştiri de yöneltilebilmektedir. Türkiye'de kalkınma planlarında öğretim üyesi gereksinimi karşılanmadan yeni üniversite açılması öngörülmemesine karşın, uygulamalar bunun tam tersi yöndedir. Şenses (2007) de yükseköğretim sisteminde özellikle son çeyrek yüzyılda gözlenen hızlı değişikliklerin üniversitelerin öğretim elemanı ve altyapı gereksinimleri karşılanmadan ve üniversiteden beklenen eğitim, araştırma, toplumsal hizmet ve bütünüyle nitelik hedeflerinin geri plana itildiği bir anlayışla gerçekleştirildiği için üniversite kavramının zedelendiğini belirtmektedir.

Üniversite sayılarının arttırılmasının doğurduğu en önemli sonuçlardan birisi öğretim üyesi gereksiniminin giderek artmasıdır. Öte yandan okullaşma oranlarının artması, yükseköğretime olan istemin artması, öğretim üyelerinin Ankara, İstanbul, İzmir gibi üç büyük şehirde yoğunlaşması ile vakıf üniversitelerinin kendi öğretim üyelerini yetiştirmekten çok, yetişmiş öğretim üyelerini devlet üniversitelerinden sağlamaları, öğretim üyesine duyulan gereksinimi arttıran nedenlerden bazılarıdır. Öğretim üyesi gereksinimi dikkate alınmadan üniversite sayılarının arttırılması, beraberinde yükseköğretim sistemi için önemli kimi niteliksel sorunları doğurmaktadır. Bu sorunlardan birisi, öğretim elemanlarının ağır bir ders yüküyle karşı karşıya kalması ile ilgilidir. "Eğitim- Sen Üniversite Araştırması"nın sonuçlarına göre, üniversitelerde öğretim elemanı başına haftada yaklaşık 20 saat ders düşmekte ve bu ders yükü, YÖK Strateji Raporu'nda belirtilen öğretim elemanlarının haftada 8 saat derse girmesine ilişkin ölçütün 2,5 katı olması ile hedeflenen değerin oldukça üstünde bulunmaktadır (Eğitim- Sen, 2008). Öğretim üyelerine düşen haftalık ders yükünün artması, öğretim üyelerinin araştırma etkinlikleri için gerekli zamanın azalması anlamına gelmekte ve bu da üniversitelerin bilimsel araştırma etkinlikleri için sorun oluşturma tehlikesini taşımaktadır. Öte yandan öğretim üyesi sayılarının yetersizliğine bağlı olarak öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı artmakta ve öğretimin niteliği bu süreçlerden olumsuz etkilenebilmektedir. Öğretim üyesi sayısının yetersizliğine bağlı olarak olumsuz etkilenen öğretim süreçlerinin başında ise özellikle lisansüstü öğretim süreçleri gelmektedir. Örneğin, Ankara'daki üniversitelerin lisansüstü enstitü yöneticileri, enstitüde program açılan anabilim alanlarındaki öğretim üyeleri sayılarının yetersiz olduğunu, öğretim üyelerinin tez danışmanlığı sayısının fazla olduğunu ve lisansüstü öğretim amaçlarına ulaşamadığını düşünmektedirler (Karakütük, Aydın ve Yıldırım, 2008). Çakar (2001), lisansüstü öğretimin maliyeti yüksek bir eğitim süreci olmasından kaynaklı olarak sıradan kurumlarda yapılmasının olanaklı olmamasına karşın, yeterli sayıda öğretim üyesi, kütüphane, laboratuvar, vb. kaynaklara sahip olmayan ve gelişimlerini henüz tamamlamayan üniversitelerde yüksek lisans ve doktora çalışmalarının yapılmasına izin vermenin bir tür "akademik cinayet" olduğunu belirtmektedir.

Graham (2000), eğitimde sürekli nitelik ve iyileştirmeleri sağlamak için üniversitelerin en değerli kaynağının akademik ve destek işgörenleri olduğunu belirtirken, benzer biçimde Çakıcı (1984), bir ülkede eğitimin etkili ve verimli olabilmesi için, nitelikli eğitim uzmanları, öğretmen ve öğretim elemanları yetiştirilmesinin gerekliliğini vurgulamaktadır (Akt. Özdem, 2002). Dolayısı ile yükseköğretim kapasitelerinin hızla geliştirilmesinin istendiği bir dönemde, öncelikle etkili bir öğretim üyesi yetiştirme programının geliştirilmesi ve var olan yetiştirme programları/projelerinin etkili bir şekilde işleyebilmesi amacı ile sürekli olarak değerlendirme çalışmalarının yürütülmesi gerekmektedir (YÖK, 2007).

Lisansüstü öğretim programları ve özellikle doktora programları, evrensel düzeyde bilgi üretebilecek, kendi başına bir araştırmayı planlayıp, yürütüp sonuçlandırabilecek düzeye erişmiş, ülke sanayisi ve iş yaşamıyla diğer üniversitelerin gereksinim duyduğu öğretim üyesi, bilim insanları ve araştırmacıları yetiştirmeyi amaçlamaktadır (Ertepinar, 1996; Akt. Karakütük, 2001). Bir başka anlatımla lisansüstü programları, üniversitelerin öğretim üyesi gereksinimini karşılayan temel kaynaklardan birisi olarak değerlendirilebilir. Arıcı (2001), öğretim üyesi gereksiniminin karşılandığı lisansüstü öğretim süreçlerinin Türkiye'deki tarihsel gelişiminin, 1960 öncesi, 1960–1982 arası ve 1982 sonrası olmak üzere üç farklı dönemde özetlenebileceğini belirtmektedir. Buna göre 1960 öncesi dönemde öğretim üyesi gereksinimi, usta-çırak modeli ya da yurtdışına lisansüstü öğrenim yapmak üzere öğrenci gönderilmesi yolu ile karşılanmaktadır. 1960–1982 arası dönem, 1955 yılından itibaren yeni üniversitelerin açılmaya başladığı, öğretim üyesi gereksiniminin usta-çırak ilişkisi ya da yurtdışına öğrenci gönderme yolu ile karşılanamayacağına anlaşılmaya başlandığı, bu yönü ile de çağdaş lisansüstü öğretimin gerçek içeriği ve boyutları ile kurumsallaştığı dönem olarak belirtilebilir. 1982 ve sonrası dönem ise, üniversitelerde günümüzdeki uygulama esaslarının temelini oluşturan 2547 sayılı Yükseköğretim Yasası ve buna dayalı yönetmelik, yönerge ve yönetsel kararlarca şekillenen dönem olarak dikkat çekmektedir. Vakıf üniversiteleri ilk kez bu dönemde kurulmuş ve sayısı günümüzde 38'e ulaşmıştır. Öte yandan yine bu dönemde 75 yeni devlet üniversitesi kurulmuştur. 1982 ve sonrası döneminde kurulan vakıf ve devlet üniversitelerinin toplam sayısı, 1960 öncesi ve 1960–1980 arası dönemlerinde kurulan toplam üniversite sayısının yaklaşık yedi katına ulaşmıştır.

Türkiye'de öğretim üyesi yetiştirmede uygulanan modeller incelendiğinde ise dört farklı modelin bulunduğu belirtilebilir. Bunlar, "Yurtdışına doktora yapmak üzere YÖK ya da Milli Eğitim Bakanlığı'nca (MEB) eleman gönderilmesi", "Üniversitelerde doktora eğitimi (2547 sayılı Yasanın 33. ya da 50-d maddesi)", "Bir üniversite adına diğer bir üniversiteye lisansüstü öğretim görmek amacıyla gönderilen araştırma görevlilerinin yetiştirilmesi (2547 sayılı Yasanın 35. maddesi)" ile bu üç modelin sentezi olarak nitelendirilebilecek ÖYP modelidir. Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) finansmanı ile gerçekleştirilen ÖYP, ülkemizin gereksinimi olan öğretim üyelerinin yetiştirilmesine katkıda bulunmak amacıyla, 2547 sayılı Yükseköğretim Yasasının yurtdışı ve yurtiçi doktora öğrenimini kapsayan 33. ve 35. maddelerinin harmanlanması ile geliştirilmiş, yurtiçi-yurtdışı doktora programı olarak işleyen bir model olarak tanımlanmaktadır (ODTÜ Araştırmalar Koordinatörlüğü, 2007). Bu model içerisinde değerlendirilebilecek olan BİYEP ise Ankara Üniversitesi'nce hazırlanarak 2004 yılında DPT'ye sunulularak kabul edilmiştir. Ankara Üniversitesi'nce yürütülen BİYEP, Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı (ÖYEP) ve Araştırmacı Yetiştirme Programı (AYEP) olmak üzere iki programı içermektedir. Bilim İnsanı Yetiştirme Projesi (BİYEP) içinde yer alan Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı (ÖYEP), 2547 sayılı Yükseköğretim Yasası'nın yurtdışı ve yurtiçi doktora öğrenimini kapsayan 33. 35. ve 50-d maddelerinin birlikte uygulanması amacıyla geliştirilmiş, üniversiteler arası işbirliğine dayanan ve ülke çapında bir üniversiteler ağının oluşturulmasını amaçlayan bir model olarak tanımlanmaktadır (Ankara Üniversitesi Bilim İnsanı Yetiştirme Projesi Gelişme Raporu III, 2007).

Gerek ODTÜ'de ÖYP, gerek Ankara Üniversitesi'nde BİYEP/ÖYEP isimleri ile anılan her iki program ile öğretim üyesi yetiştirmede uygulanan diğer modellerin kimi sınırlılıklarının giderilmesi tasarlanmıştır. Her iki programın "yurtdışına doktora yapmak üzere eleman gönderme" modelinin yüksek maliyetini azaltmak gibi bir yönü olduğu düşünülebilir. YÖK

Strateji Raporu'nda (2007) yurtdışına gönderilen her öğrencinin devlete yıllık maliyetinin ortalama 30.000 dolar olduğu, buna karşılık yurtiçinde doktora yaptırmanın maliyetinin ise 3.000 dolar olduğu belirtilmektedir. Öte yandan bilindiği gibi üniversitemizde iş güvencesi, 2547 sayılı Yükseköğretim Yasası'nın 50-d maddesine göre, araştırma görevliliği kadrosu lisansüstü öğretimle sınırlı iken, araştırma görevliliği kadrosu lisansüstü öğrenimin bitmesine karşın devam edebildiğinden görece daha iyi olan 33. madde kadroları üniversitelere çok fazla sunulmamakta, üniversiteler araştırma görevliliği kadrosunu bu durumlarda 50-d maddesi ile kullanmaktadırlar. Ancak bu kadronun iş güvencesinin olmaması ve bu kadrodaki araştırma görevlilerinin lisansüstü öğretimleri bitince görevlerine son verilmesi gibi olumsuzlukların da BİYEP/ÖYP kapsamında son bulması olasıdır. BİYEP/ÖYP ile özellikle 35. madde kapsamındaki araştırma görevlilerinin, ağır mali yükümlülükler içeren ve bu yönü ile psikolojik baskı oluşturan zorunlu hizmet sözleşmesi, mali kaynak yetersizliği nedeni ile lisansüstü öğrenim ve tez çalışmalarında karşılaşılan maddi zorluklar vb. sorunların çözümlenmesinin olanaklı kılındığı belirtilmektedir (Ankara Üniversitesi Bilim İnsanı Yetiştirme Projesi Gelişme Raporu III, 2007). Diğer yandan BİYEP/ÖYP modeli, 35. madde kapsamındaki araştırma görevlilerinin doktora yapacağı üniversite tarafından mı, yoksa görev yapacağı üniversite tarafından mı seçileceğine ilişkin sorunu (YÖK, 2007) araştırma görevliliğine seçim sınavında her iki üniversiteden temsilcilere yer verilerek aşabilme potansiyelini taşımaktadır.

Alanyazın incelendiğinde, Türkiye'de öğretim üyesi gereksinimini karşılamaya yönelik uygulanan modellere ilişkin sınırlı sayıda araştırmanın olduğu ve bu araştırmaların özellikle 35. madde uygulaması konusunda yoğunlaştığı dikkat çekmektedir. Bu çalışmalardan birisi Özdem'in (2002) 35. madde kapsamındaki araştırma görevlilerinin sorunları ile ilgili olarak yürüttüğü çalışmasıdır. 35. madde kapsamındaki araştırma görevlilerinin, halen lisansüstü öğrenim gördükleri üniversitelerde çalıştıkları odalarının kalabalık oluşu, öğrenim görülen üniversite kadrosunda bulunan araştırma görevlileri ile kendileri arasında üniversite yönetimince ayrımcılık yapılması ve araştırma görevlilerinin zorunlu hizmet sözleşmelerinde imzaladıkları senetlerden kaynaklanan sorunlar yaşadıkları, araştırmanın sonuçları arasında yer almaktadır.

35. madde uygulamasına yönelik bir diğer araştırma ise L. Kahraman'ın (2007) çalışmasıdır. Bu çalışmanın kimi sonuçları şunlardır:

35. madde kapsamındaki araştırma görevlileri çalışma yaşantıları içerisinde; görevlendirilme sürecinde kendi üniversitesinde ya da YÖK'çe yapılan görevlendirme süreçlerinde ve fiziksel ve araçsal donanımdan yararlanamama, sağlıklı bir çalışma ortamı sağlanamaması, kabul görmeme, önyargılı davranışlarla karşılaşma, farklı işleme uğrama, üniversite ile aidiyet bağının kurulamaması, iş yükünün lisansüstü öğretim başarısını etkileyecek düzeyde yoğun olması, akademik eğitim sürecinden, öğretim üyelerinin birikimlerinden ve danışmanlıklarından yeterince yararlanamama, görevlendirme için imzalanan senedin bir baskıya dönüşmesi gibi nedenlerle çeşitli sorunlar yaşamaktadırlar.

B. Kahraman (2010), 35. madde kapsamında çalışan araştırma görevlilerinin yaşam tarzlarına ve sorunlarına ilişkin gerçekleştirdiği çalışmada, araştırma görevlilerinin maddi sıkıntılarının dolayı kendilerini tam olarak yaptıkları işe veremedikleri ve bilimsel yayınları ya da mesleki gelişmeleri izleyemedikleri sonucuna ulaşmıştır. B. Kahraman ayrıca araştırma görevlilerine imzalatılan zorunlu hizmet sözleşmelerinin, araştırma görevlilerinin bilimsel çalışmalarını ve mesleki gelişmelerini sınırlandırdığını vurgulamaktadır.

Doğrudan araştırma görevlisi yetiştirme programlarına ilişkin olarak gerçekleştirilmese de araştırma görevlilerinin mesleki süreçleri ile ilgili yapılan kimi araştırmalar (Acar, Nemutlu, Gürhan ve Liman, 2004), incelendiğinde ise araştırma görevlilerinin maddi sıkıntılarının onların eğitimsel yaşantılarında sorunlar oluşturduğu ve gelecek kaygısı taşımalarına neden olduğu anlaşılmaktadır. Diğer yandan maddi sıkıntılar sadece araştırma görevlilerini ilgilendiren bir sorun olmaktan çok, öğretim elemanlarının genel bir sorunu olarak nitelenebilir. Örneğin Arı (2007), öğretim elemanı ücretlerinin düşük olmasının, bu mesleği çekici meslek olmaktan çıkardığını ve bu durumun yetişmiş başarılı öğretim elemanlarının diğer istihdam alanlarına

kaçmasına yol açtığını belirtmektedir.

Bu araştırma ile öğretim üyesi gereksinimini karşılamaya yönelik modeller içerisinde en yenisi olan BİYEP/ÖYP uygulamasına ilişkin araştırma görevlilerinin görüşlerinden yararlanarak bir değerlendirme yapılması amaçlanmaktadır. Araştırma amacının gerçekleştirilmesi için şu sorulara yanıt aranacaktır:

1-BİYEP ve ÖYP'de öğrenim gören araştırma görevlilerinin bu programlara ilişkin süreçler konusundaki görüşleri nelerdir?

2-Bu araştırma görevlilerinin görüşleri; araştırma görevlilerinin öğrenim gördüğü üniversitelere, bağlı buldukları enstitülere ve cinsiyetlerine bağlı olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmakta mıdır?

Araştırmanın Önemi

Ülkemizde öğretim üyesi gereksinimini karşılamaya yönelik olarak yürütülen modellerin tümünün temelinde araştırma görevlilerinin yetiştirilmesi yer almaktadır. Bu anlamda ilgili modellerin başarı ile yürütülebilmesi, diğer etkenlerin yanı sıra araştırma görevlilerinin ilgili modellere ilişkin olumlu tutum geliştirmelerine bağlıdır. Dolayısı ile öğretim üyesi gereksinimini karşılamaya yönelik modellerin uygulama süreçlerinin değerlendirilmesinin önemli bir bölümünü, araştırma görevlilerinin ilgili modellerdeki deneyimlerinin, projelere ilişkin görüş, eleştiri ve önerilerinin anlaşılmasına yönelik çalışmalar oluşturmalıdır. Bu araştırma öğretim üyesi gereksinimini karşılama konusunda uygulanan modellere göre yeni olan BİYEP/ÖYP modellerine yönelik olarak yapılan ilk çalışma niteliğini taşımaktadır. Bu anlamda bu çalışmanın, BİYEP/ÖYP'ye ilişkin araştırma görevlilerinin görüşlerini değerlendirerek BİYEP/ÖYP'ye ilişkin süreçleri inceleyerek ilgili modellere ve konu ile ilgili sınırlı alanyazına katkı sunması umulmaktadır.

Sınırlılıklar

Bu araştırma 2007–2008 öğretim yılında ODTÜ ile Ankara Üniversitesi'ne bağlı Fen Bilimleri ve Sosyal Bilimler enstitülerine bağlı BİYEP ve ÖYP kapsamındaki araştırma görevlilerinin görüşleri ile sınırlıdır. Araştırmada BİYEP, Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı boyutu ile sınırlıdır. Araştırmada araştırma görevlilerinin BİYEP'e ilişkin görüşleri, BİYEP kapsamında yer alan ÖYEP ile sınırlıdır. Araştırma, veri toplama tekniği olarak anketle sınırlıdır.

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama teknikleri ve verilerin çözümlenmesine yönelik açıklamalara yer verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

BİYEP ve ÖYP kapsamında Ankara Üniversitesi ve ODTÜ'de araştırma görevlisi olarak öğrenim gören katılımcıların BİYEP/ÖYP'ye ilişkin görüşlerini çözümlenmeyi amaçlayan bu çalışma tarama modelinde tasarlanmıştır.

Evren ve Örneklem

Bu çalışmanın evrenini, 2007–2008 öğretim yılında Ankara Üniversitesi'ne bağlı Fen Bilimleri Enstitüsü'nde görevli 61 ve Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde görevli 78 araştırma görevlisi ile ODTÜ'ye bağlı, Fen Bilimleri Enstitüsü'nde görevli 383 ve Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde görevli 158 araştırma görevlisi olmak üzere toplam 680 araştırma görevlisi oluşturmaktadır.

Yazıcıoğlu ve Erdoğan (2004), % 95 kesinlik düzeyinde 500 kişilik bir evren için örneklem sayısının 217 olduğunu, ayrıca bu çalışmanın evrenine de yakın bir değer olan 750 kişilik bir evrende ise örneklemin 254 kişi olduğunu belirtmektedirler. Araştırmanın evreni 680 kişidir; bunun için örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde 750 kişilik bir evren için gerekli örneklem

büyüklüğü olan 254 kişi kabul edilmiştir. Örneklem, ODTÜ ve Ankara Üniversitesi için iki tabakaya ayrılarak, örneklemin evrene olan oranı (254/680), her iki üniversitenin alt evrenleri ile çarpılarak iki üniversiteden örnekleme girecek sayılar belirlenmiştir. Aynı yöntem izlenerek, her üniversitedeki enstitülere bağlı alt tabakalar için örneklemler de hesaplanmıştır. Bu hesaplamalar sonucunda örneklemin üniversite ve enstitülere göre dağılımı şu şekilde belirlenmiştir:

Araştırma örnekleminin 52 kişilik bölümü Ankara Üniversitesi'nde öğrenim gören araştırma görevlilerinden oluşturulmuştur. Bu 52 araştırma görevlisinin 23'ü Fen Bilimleri ve 29'u Sosyal Bilimler Enstitülerinde öğrenim görmektedirler. Örneklemin 202 kişilik bölümünü de ODTÜ'de öğrenim gören araştırma görevlileri oluşturmaktadır. ODTÜ'den araştırmanın örneklemine giren araştırma görevlilerinin 143'ü Fen Bilimleri ve 59'u Sosyal Bilimler enstitülerine bağlı olarak öğrenim görmektedirler. Anketler (254) ilgili üniversite ve enstitülere dağıtılmış, ancak anketlerden 217'si (örneklemin % 85'i) toplanabilmiştir. Katılımcılardan bazılarının anket maddelerine verecekleri kimi yanıtlardan dolayı olumsuzluk yaşamak istemediklerini gerekçe göstererek ya da yeterli zamanları olmadığını belirterek anketi doldurmayı reddetmeleri, kimi katılımcıların da eğitim amacı ile yurtdışında bulunmaları gibi nedenler, dağıtıldıktan üç hafta sonra bile anketlerin tamamına ulaşılamamasının nedenleri olarak belirtilebilir. Belirlenen örneklem sayısına ulaşılamamasına karşın, dağıtılan anketlerin % 85'inin yanıtlanması, verilerin evrenle ilgili bilgi verebilme potansiyeli olarak yorumlanmıştır. Toplanan anketlerin üniversite ve enstitülere göre dağılımı şu şekildedir:

Anketler Ankara Üniversitesi'nde öğrenim gören 49 ve ODTÜ'de öğrenim gören 168 araştırma görevlisince yanıtlanmıştır. Ankara Üniversitesi'nden toplanan anketlerin 23'ü Fen Bilimleri Enstitüsü'ne bağlı ve 26'sı Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne bağlı öğrenim gören araştırma görevlilerine aittir. Katılımcıların % 49,3'ü (107) kadın, % 50,7'si (110) ise erkeklerden oluşmaktadır. Öte yandan ODTÜ'den toplanan 168 anketin 118'i Fen Bilimleri Enstitüsü'ne bağlı ve 50'si de Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne bağlı öğrenim gören araştırma görevlilerine aittir.

Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi

Araştırmanın evreninin büyüklüğü ve zaman sınırlılığından dolayı araştırmada veri toplama aracı olarak anket kullanımının daha yararlı olacağı düşünülmüştür. Veri toplama aracının geliştirilebilmesi için öncelikle ilgili alanyazın taraması yapılmış ve konuyla ilgili olarak, BİYEP ve ÖYP içinde araştırma görevlisi olarak çalışanların görüşlerine başvurulmuştur. Yapılan alanyazın taraması ve görüşmeler sonrasında oluşturulan taslak anket, uzman görüşünün alınabilmesi amacı ile iki profesör ve bir doçente sunulmuştur. Taslak anket, uzman görüşleri çerçevesinde geliştirilmiştir. Ankette, katılımcılara ait kişisel bilgilerin sorulduğu 6 soru ile BİYEP ve ÖYP süreçlerine ilişkin katılımcıların görüşlerinin alındığı 35 madde yer almaktadır. Anket maddeleri, beşli Likert tipi dereceleme ölçeği kullanılarak, katılımcıların maddelere katılma dereceleri "Hiç Katılmıyorum", "Katılmıyorum", "Kısmen Katılıyorum", "Katılıyorum" ve "Tamamen Katılıyorum" şeklinde yapılandırılmıştır. Anketin SPSS 11.5 paket programında güvenilirliği hesaplanarak alfa katsayısı .72 olarak bulunmuş; anketin veri toplama aracı olarak güvenilir olduğu kabul edilmiştir.

Verilerin Çözümlemesi

Verilerin çözümlenmesi aşamasında öncelikle katılımcılara ait kişisel verilerin analizi yapılarak betimsel bilgiler elde edilmiştir. Katılımcıların anket maddelerine verdikleri yanıtların frekans ve yüzdeleri hesaplanmış ve bu veriler katılımcıların görüşlerinin değerlendirilmesinde kullanılmıştır. Her maddede "Katılıyorum" ve "Tamamen Katılıyorum" seçenekleri birlikte olumlu görüşler şeklinde, "Katılmıyorum" ve "Kesinlikle Katılmıyorum" seçenekleri ise birlikte olumsuz görüşler şeklinde değerlendirilmiş ve çözümlenmiştir.

Son olarak katılımcıların anket maddelerine verdikleri cevapların öğrenim gördükleri üniversite, bağlı oldukları enstitü ve cinsiyetlere göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığının anlaşılabilmesi amacı ile SPSS 11.5 programından yararlanılarak Ki-Kare testi uygulanmıştır. Ki-Kare testinde anlamlılık düzeyi olarak $p < 0,01$ değeri kullanılmıştır.

Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın veri toplama aracı (anket) ile elde edilen bulgular ve bu bulgulara yönelik yorumlara yer verilmiştir.

Katılımcıların BİYEP/ÖYP Süreçlerine İlişkin Görüşleri

Katılımcıların anket maddelerine verdikleri yanıtların yarısından fazlasının “Tamamen Katılıyorum” ve “Katılıyorum” şeklinde olduğu yargılar birlikte frekansı en yüksek olandan başlamak üzere sırası ile “BİYEP/ÖYP kapsamında yurtdışında kısa ya da uzun süreli çalışmalar yapmayı istiyorum” (% 89,8), “Araştırma görevliliğim süresince aldığım maaşların karşılığını, araştırma görevlisi olarak hizmet vererek karşıladığımı düşünüyorum” (% 89,4), “Zorunlu hizmet sözleşmeleri, eğitim yaşantımda psikolojik baskı oluşturmaktadır” (% 79,7), “Yabancı dil hazırlık programında başarılı olamayan öğrencilere zorunlu hizmet sözleşmesi maddelerinin uygulanması adil bir uygulama değildir” (% 75,8), “Öğretim üyeliği, pedagojik formasyonu da gerektirdiğinden, her bilim insanının, aynı zamanda öğretim üyesi olamayacağını düşünüyorum” (% 72,4), “BİYEP/ÖYP’ye başvuru-devam için getirilen yabancı dil ölçütünün gerekli olduğunu düşünüyorum” (% 66,4), “BİYEP/ÖYP ile gelişmiş üniversitelerin güçlü olduğu alanlardaki bilgi birikimi ve deneyimlerinden diğer üniversiteler de yararlanabilmektedir” (% 62,6), “BİYEP/ÖYP ile bilim insanı yetiştirme ve ortak araştırma etkinliklerinde bulunma konusunda, üniversiteler arasındaki işbirliği artacaktır” (% 62,2), “BİYEP/ÖYP ile araştırma altyapısı olanakları yaratılmaktadır” (% 56,7), “BİYEP/ÖYP’ye başvuru için getirilen lisans not ortalamasına ilişkin ölçütlerin uygun olduğunu düşünüyorum” (% 54,9), “BİYEP/ÖYP araştırma görevlileri ile öğrenim görülen üniversitedeki kadrolu (33 ve 50-d) araştırma görevlileri arasında iyi bir iletişim olduğunu düşünüyorum” (% 54,4) yargılarıdır.

Katılımcıların anket maddelerine verdikleri yanıtların yarısından fazlasının “Katılmıyorum” ve “Kesinlikle Katılmıyorum” şeklinde olduğu yargılar, birlikte frekansı en büyük olandan başlamak üzere sırası ile “BİYEP/ÖYP kapsamındaki araştırma görevlilerinin maaşlarının yeterli olduğunu düşünüyorum” (% 86,0), “Lisansüstü öğrenimim süresince, hiçbir maddi kaygı yaşamadan, bilimsel çalışmalarda kullanacağım makine, araç-gereç, kitap vb. kaynakları edinebiliyorum” (% 68,1), “BİYEP/ÖYP kapsamındaki lisansüstü öğrencilerin tez çalışmalarına ilişkin alanların, öğrencilerin inisiyatifi dışında, ilgili programlar dahilinde önceden belirlenmiş olması, etik bir uygulamadır” (% 65,9), “Zorunlu hizmet sözleşmeleri, öğretim üyesi yetiştirme sistemi için olumlu bir katkı sağlayacaktır” (% 64,4), “Lisansüstü öğrenimim süresince yapacağım araştırma konularını seçerken, gideceğim üniversitenin değerleri ile ters düşmemeye özen gösteriyorum” (% 57,7), “BİYEP/ÖYP süresince, adına lisansüstü öğrenim gördüğüm üniversite ile yeterli düzeyde iletişim içindeyim” (% 57,6) ve “BİYEP/ÖYP’ye alınacak araştırma görevlilerinin seçimi, yalnızca lisansüstü eğitimin gerçekleştirileceği üniversite tarafından yapılmalıdır” (% 52,8) yargılarıdır. Benzer şekilde “Lisansüstü tez çalışmamı, hem adına öğrenim gördüğüm üniversiteden, hem de şu anda öğrenimimi sürdürdüğüm üniversiteden olmak üzere iki tez danışmanı ile beraber yürütmek istiyorum” yargısına karşılık verilen “Katılmıyorum” ve “Kesinlikle Katılmıyorum” şeklindeki yanıtların frekansı da % 50,0’dır.

Yukarıdaki bulgulardan yola çıkılarak şu yorumlar yapılabilir: Öncelikle katılımcıların BİYEP/ÖYP’nin, bilim insanı yetiştirme ve ortak araştırma etkinliklerinde bulunma konusunda üniversiteler arasındaki işbirliğini artırma, gelişmiş üniversitelerin bilgi birikimi ve deneyimlerinden diğer üniversitelerin de yararlandırılması, araştırma altyapısı olanaklarının yaratılması gibi amaçlarını yerine getirmesi konusunda olumlu görüşlere sahip oldukları anlaşılmaktadır. Diğer yandan katılımcıların veri toplama aracında yer alan, BİYEP/ÖYP modeli ile “Yurtdışında bilim insanı yetiştirme modeli”, “33. madde uygulaması” ve “bir üniversite adına bir başka üniversitede araştırma görevlilerinin yetiştirilmesi” modeline bağlı araştırma görevliliği kadrosu olan “35. madde uygulaması”nın karşılaştırılmasına yönelik yargılar içeren anket maddelerine ilişkin görüşleri incelendiğinde, katılımcıların BİYEP/ÖYP modelinin diğer modellerden daha olumlu ya da daha olumsuz olduğuna yönelik olarak % 50’yi geçen bir yargıya

varamadıkları ve özellikle kısmen katılıyorum şeklindeki görüşlerin çokluğu dikkat çekmektedir. Bu bulgulara dayanılarak, katılımcıların BİYEP/ÖYP'nin bilim insanı yetiştirme ve ortak araştırma etkinliklerinde bulunma konusunda üniversiteler arasındaki işbirliğini artırma, gelişmiş üniversitelerin bilgi birikimi ve deneyimlerinden diğer üniversitelerin de yararlandırılması, araştırma altyapısı olanaklarının yaratılması gibi özellikle üniversiteler açısından olumlu katkılar sağlayacağını düşüncelerine karşın, araştırma görevliliği kadrosu açısından BİYEP/ÖYP'nin diğer modellere göre açık bir üstünlük taşımadığına ilişkin bir görüşe sahip oldukları yorumu yapılabilir. Bu yorumu destekleyen diğer bir bulgu ise, katılımcıların BİYEP/ÖYP'nin beyin göçünü engelleyip engelleyemeyeceğine ilişkin görüşlerini anlamaya yönelik anket maddesine verdikleri yanıtlarda "katılıyorum" ve "tamamen katılıyorum" olmak üzere olumlu (% 32,1), "katılmıyorum" ve "kesinlikle katılmıyorum" olmak üzere olumsuz (% 35,9) yöndeki görüşlerin birbirine yakın oranlarda verilmiş olmasıdır. BİYEP/ÖYP'nin beyin göçünü önleyebileceğine ilişkin olumlu ve olumsuz katılımcı görüşlerinin birbirine bu kadar yakın olması, katılımcıların çoğunluğunun bu konuda açık bir görüşe sahip olmadıkları şeklinde yorumlanabilir.

Katılımcıların BİYEP/ÖYP'ye araştırma görevlisi seçim ölçütlerine yönelik görüşlerine ilişkin bulgular incelendiğinde, yabancı dil ve lisans not ortalaması gibi ölçütlere yönelik olumlu görüşlerinin çoğunlukta olması ve araştırma görevliliği seçiminin yalnızca lisansüstü öğretimin gerçekleştirileceği üniversite tarafından yapılmasına ilişkin olumsuz görüşlerin (bir diğer ifade ile her iki üniversitenin araştırma görevliliği seçimini beraber yürütmesine ilişkin olumlu görüşler) çoğunlukta olmasından yola çıkılarak, araştırma görevlilerinin seçim sürecindeki mevcut ilgili ölçütlerin katılımcılar tarafından da benimsendiği belirtilebilir. Öte taraftan katılımcıların araştırma görevliliğine seçim sürecinde kullanılan ölçütlerden olan ALES/LES ve yaş ölçütlerine karşı olumlu ya da olumsuz yöndeki görüşlerinin % 50'nin üzerine çıkmadığı anlaşılmaktadır.

Bulgulara dikkati çeken önemli bir konu ise katılımcıların maddi ve özlük haklarına ilişkin görüşleri ile ilgilidir. Bulgular incelendiğinde katılımcıların, BİYEP/ÖYP'nin uygulanması sürecinde imzalanan sözleşmelerde yer alan zorunlu hizmet uygulamasının öğretim üyesi yetiştirme sistemi için olumlu bir katkı sağlamayacağını ve katılımcıların eğitim yaşantısında psikolojik baskı oluşturduğunu düşündükleri anlaşılmaktadır. Ayrıca katılımcıların maaşlarının karşılığını araştırma görevlisi olarak hizmet vererek karşıladıklarını düşünceleri de zorunlu hizmet uygulamasına bir tepki olarak yorumlanabilir. Öte yandan katılımcıların zorunlu hizmet uygulamasına yönelik olumsuz görüş taşıdıklarına ilişkin bulguyu destekleyen bir diğer bulgu ise katılımcıların, yabancı dil koşulunu geçememekten kaynaklı zorunlu hizmet uygulamasının devreye girmesinin adil bir uygulama olmayacağına yönelik görüşlerinin çoğunlukta olmasıdır. Bulgular incelendiğinde, katılımcıların maddi koşullarına yönelik olarak kimi sorunlar yaşadıkları anlaşılmaktadır. Katılımcılar, maaşlarının yeterli olmadığını ve lisansüstü öğretim süreçlerinde hiçbir maddi kaygı yaşamadan bilimsel çalışmalarda kullanacakları makine, araç, gereç, kitap vb. kaynakları edinemediklerini düşünmektedirler.

Bulgular incelendiğinde, katılımcıların adına lisansüstü öğrenim gördükleri üniversite ile yeterli düzeyde iletişim içerisinde olmadıkları, katılımcıların lisansüstü çalışmalarındaki konu seçiminde gideceği üniversitenin herhangi bir etkisinin olmadığı ve katılımcıların büyük bir çoğunluğunun BİYEP/ÖYP kapsamında yurtdışında kısa ya da uzun süreli çalışmalar yapmayı istedikleri belirtilebilir.

Katılımcı Görüşlerinin Öğrenim Görülen Üniversiteye Göre Karşılaştırılması

Anketin 2. (p=0,009), 3. (p=0,002), 8. (p=0,006), 9.(p=0,003), 20. (p=0,000) ve 24. maddesine (p=000) ilişkin p değerleri 0,01 değerinden küçük çıkmıştır. Diğer yandan, hesaplanan Ki-Kare değerleri, anketin 2. maddesi için $\chi^2=13,492$, 3. maddesi için $\chi^2=16,761$, 8. maddesi için $\chi^2=14,637$, 9. maddesi için $\chi^2=16,011$, 20. maddesi için $\chi^2= 24,767$ ve 24. maddesi için $\chi^2= 35,062$ 'dir. Anketin 2, 3, 8, 9, 20 ve 24. maddelerine ilişkin Ki-Kare değerleri, serbestlik derecesi (sd=4) ve anlamlılık düzeyi ($\alpha =0,01$) için kritik Ki-Kare değerler tablosundan (Büyüköztürk, 2002) bulunan 13,277 değerinden büyük oldukları için katılımcıların anketin ilgili maddelerine verdikleri yanıtların,

katılımcıların öğrenim gördükleri üniversitelere bağlı olarak anlamlı şekilde farklılaştığı anlaşılmaktadır. Anketin diğer maddelerine verilen katılımcı yanıtlarının ise katılımcıların öğrenim gördükleri üniversitelere bağlı olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı anlaşılmıştır. Katılımcı yanıtlarının, katılımcıların öğrenim gördükleri üniversitelere göre anlamlı bir şekilde değiştiği yukarıda numaraları verilen ilgili anket maddeleri ile bu anket maddelerine yönelik kimi diğer bulgu ve yorumlar şu şekilde ifade edilebilir:

Anketin 2. maddesine ("BİYEP/ÖYP ile gelişmiş üniversitelerin güçlü olduğu alanlardaki bilgi birikimi ve deneyimlerinden diğer üniversiteler de yararlanabilmektedir") Ankara Üniversitesi'ne bağlı araştırma görevlilerinin % 49'u "katılıyorum" ve "tamamen katılıyorum" şeklinde olumlu görüş belirtirlerken, aynı anket maddesine ODTÜ'ye bağlı araştırma görevlilerinin % 66,7'si "katılıyorum" ve "tamamen katılıyorum" şeklinde olumlu görüş belirtmişlerdir. Bu durum BİYEP/ÖYP'nin Ankara Üniversitesi'nde ODTÜ'ye göre daha kısa bir süredir uygulanıyor olmasından kaynaklanabilir. Anketin 3. maddesine ("BİYEP/ÖYP ile araştırma altyapısı olanakları yaratılmaktadır") Ankara Üniversitesi'ne bağlı araştırma görevlilerinin % 44,9'unun "kısmen katılıyorum" şeklinde görüş belirttikleri, buna karşılık, ODTÜ'ye bağlı araştırma görevlilerinin çoğunluğunun (%63,3), "tamamen katılıyorum" ve "katılıyorum" şeklinde olumlu görüş belirttikleri anlaşılmaktadır. Bu durum, ODTÜ'de özellikle altyapı olanaklarına ilişkin somut gelişmelerin varlığından kaynaklanabilir. Anketin 8. maddesine ("BİYEP/ÖYP dahilindeki lisansüstü eğitimim boyunca, bilimsel dergilerde yayın yapma becerilerimin geliştirilmesine yönelik olarak yeterince özendirildiğimi düşünüyorum") Ankara Üniversitesi'ne bağlı katılımcıların % 57,0'ı olumsuz görüş belirtirlerken, ODTÜ'ye bağlı araştırma görevlilerinin yalnızca % 28,0'ı olumsuz görüş belirtmişlerdir. Bu durum, iki üniversitedeki araştırma görevlileri ile öğretim üyeleri arasındaki ilişkilerin farklılığından kaynaklanıyor olabilir. Anketin 9. maddesine ("Öğretim üyeliği, pedagojik formasyonu da gerektirdiğinden, her bilim insanının, aynı zamanda öğretim üyesi olamayacağını düşünüyorum") yönelik olarak Ankara Üniversitesi'ne bağlı katılımcıların % 55,2'si olumlu yönde görüş belirtirken, ODTÜ'ye bağlı katılımcıların % 77,4'ü olumlu yönde görüş belirtmiştir. Anketin 20. maddesine ("BİYEP/ÖYP'ye başvuru-devam için getirilen yabancı dil ölçütünün gerekli olduğunu düşünüyorum") Ankara Üniversitesi'ne bağlı katılımcıların yarısından azı (% 38,7) olumlu görüş belirtirken, aynı maddeye ilişkin olarak ODTÜ'ye bağlı katılımcıların büyük çoğunluğu (% 74,5) olumlu görüş belirtmiştir. Bu durum özellikle ODTÜ'nün eğitim dili olarak yabancı dil kullanmasından kaynaklanıyor olabilir. Anketin 24. maddesine ("Adına lisansüstü öğrenim gördüğüm üniversiteyi iyi tanıyorum") ilişkin olarak ise Ankara Üniversitesi'ne bağlı katılımcıların % 67,4'ü olumlu yönde görüş belirtmiş, buna karşılık ODTÜ'ye bağlı katılımcıların yalnızca % 26,8'i olumlu görüş belirtmiştir. Bu durum Ankara Üniversitesi'nde, 35. maddeden BİYEP/ÖYP süreçlerine aktarılan araştırma görevlilerinin sayısının fazlalığı ile ilişkili olarak ele alınabilir. Örneğin 2005-2006 öğretim yılında 172 araştırma görevlisi BİYEP/ÖYP'ye 35. madde kadrolarından aktarılmışlardır (Ankara Üniversitesi Bilim İnsanı Geliştirme Projesi Gelişme Raporu III, 2007). Dolayısı ile 35. madde uygulamasının doğası gereği, çoğunlukla bu araştırma görevlileri zaten BİYEP/ÖYP süreçlerinde eğitim sonrası gidecekleri üniversitelerden gelmiş olmakta ve o üniversiteleri bu anlamda tanımaktadırlar. Bir başka ifade ile BİYEP/ÖYP'ye araştırma görevliliği alımında ODTÜ ile Ankara Üniversitesi arasında, 35. maddeden araştırma görevliliği kadrolarının BİYEP/ÖYP'ye aktarımı konusundaki farklılıkların, katılımcıların gideceği üniversiteyi tanıyıp tanınamasına ilişkin görüşlerini etkilediği düşünülebilir.

Katılımcı Görüşlerinin Başlı Olunan Enstitülere Göre Karşılaştırılması

Anketin 8. (p=0,004), 17. (p=0,000), 18. (p=0,002), 26. (p=0,003), 32. (p=0,003), ve 34. maddesine (p=0,004) ilişkin p değerleri 0,01 değerinden küçük çıkmıştır. Diğer yandan, hesaplanan Ki-Kare değerleri anketin 8. maddesi için $\chi^2=15,470$, 17. maddesi için $\chi^2= 33,422$, 18. maddesi için $\chi^2= 16,506$, 26. maddesi için $\chi^2= 16,506$, 32. maddesi için $\chi^2= 15,961$ ve 34. maddesi için $\chi^2= 15,570$ 'dir. Anketin 8, 17, 18, 26, 32 ve 34. maddelerine ilişkin Ki-Kare değerleri, serbestlik derecesi (sd=4) ve anlamlılık düzeyi ($\alpha=0,01$) için kritik Ki-Kare değerler tablosundan (Büyüköztürk, 2002) bulunan 13,277 değerinden büyük oldukları için katılımcıların anketin ilgili maddelerine verdikleri

yanıtların, katılımcıların öğrenim gördükleri enstitülere bağlı olarak anlamlı şekilde farklılaştığı anlaşılmaktadır. Anketin diğer maddelerine verilen katılımcı yanıtlarının ise katılımcıların bağlı oldukları enstitülere bağlı olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı anlaşılmıştır. Katılımcı yanıtlarının, katılımcıların öğrenim gördükleri enstitülere göre anlamlı bir şekilde değiştiği yukarıda numaraları verilen ilgili anket maddeleri ile bu anket maddelerine yönelik kimi diğer bulgu ve yorumlar şu şekilde ifade edilebilir:

Anketin 8. maddesine (“BİYEP/ÖYP dahilindeki lisansüstü eğitimim boyunca, bilimsel dergilerde yayın yapma becerilerimin geliştirilmesine yönelik olarak yeterince özendirildiğimi düşünüyorum”) Sosyal Bilimler Enstitüsü’ne bağlı katılımcıların yarısından fazlasının (% 51,3) olumsuz görüş belirttiği, buna karşın Fen Bilimleri Enstitüsündeki katılımcıların yalnızca % 25,5’inin olumsuz görüş belirttiği anlaşılmaktadır. Bu durum, Fen Bilimleri Enstitüsü’ne bağlı katılımcıların Sosyal Bilimler Enstitüsü’ne bağlı katılımcılara göre bilimsel yayın yapma konusunda daha fazla özendirildiği şeklinde yorumlanabilir. Anketin 17. maddesine (“BİYEP/ÖYP’ye başvuru için getirilen yaş sınırlandırması ölçütünü uygun buluyorum”) Sosyal Bilimler Enstitüsü’ne bağlı katılımcıların % 68,5’inin olumsuz görüş belirtmesine karşın, Fen Bilimleri Enstitüsü’ne bağlı katılımcıların yalnızca % 30,7’si olumsuz yargıda bulunmuşlardır. Anketin 18. maddesine (“BİYEP/ÖYP’ye başvuru için getirilen lisans not ortalamasına ilişkin ölçütlerin uygun olduğunu düşünüyorum”) Fen Bilimleri Enstitüsü’ne bağlı katılımcıların büyük bir bölümünün (% 64,6) olumlu görüş belirtmesine karşın, aynı anket maddesine ilişkin olarak Sosyal Bilimler Enstitüsü’ne bağlı katılımcıların yalnızca % 36,8’i olumlu görüş belirtmiştir. Anketin 26. maddesine (“Lisansüstü öğrenimim süresince yapacağım araştırma konularını seçerken, gideceğim üniversitenin değerleri ile ters düşmemeye özen gösteriyorum”) Sosyal Bilimler Enstitüsü’ne bağlı katılımcıların % 72,0’ının olumsuz görüş belirtmesine karşın, Fen Bilimleri Enstitüsü’ne bağlı katılımcıların % 50,0’ı olumsuz görüş belirtmiştir. Anketin 32. maddesine (“BİYEP/ÖYP araştırma görevlileri ile öğrenim görülen üniversitedeki kadrolu (33-50d) araştırma görevlileri arasında iyi bir iletişim olduğunu düşünüyorum”) Fen Bilimleri Enstitüsü’ne bağlı katılımcıların % 58,1’i olumlu görüş belirtmiş, Sosyal Bilimler Enstitüsü’ne bağlı katılımcıların ise % 47,4’ü olumlu görüş belirtmiştir. Katılımcı görüşlerinin, enstitülerine göre anlamlı şekilde farklılaştığı son anket maddesi ise, anketin “Lisansüstü tez çalışmamı, hem adına öğrenim gördüğüm üniversiteden, hem de şu anda öğrenimimi sürdürdüğüm üniversiteden olmak üzere iki tez danışmanı ile beraber yürütmek istiyorum” şeklindeki 34. maddesidir. Bu maddeye ilişkin olarak Fen Bilimleri Enstitüsü’ne bağlı katılımcıların % 35,5’i olumlu görüş belirtmiş buna karşın Sosyal Bilimler Enstitüsü’ne bağlı katılımcıların yalnızca % 16,0’ı olumlu görüş belirtmiştir.

Katılımcı Görüşlerinin Cinsiyetlere Göre Karşılaştırılması

Anketin 17. maddesine ($p=0,004$), ilişkin p değeri 0,01 değerinden küçük çıkmıştır. Diğer yandan, hesaplanan Ki-Kare değeri anketin 17. maddesine ilişkin olarak $\chi^2=15,306$ çıkmış olup bu değer, serbestlik derecesi ($sd=4$) ve anlamlılık düzeyi ($\alpha =0,01$) için kritik Ki-Kare değerler tablosundan (Büyüköztürk, 2002) bulunan 13,277 değerinden büyük olduğu için katılımcıların anketin ilgili maddesine verdikleri yanıtların katılımcıların cinsiyetlerine bağlı olarak anlamlı şekilde farklılaştığı anlaşılmaktadır. Anketin diğer maddelerine verilen katılımcı yanıtlarının ise katılımcıların cinsiyetlerine bağlı olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı anlaşılmıştır. Katılımcı yanıtlarının, katılımcıların cinsiyetlerine göre anlamlı bir şekilde değiştiği ilgili anket maddesi ile bu anket maddesine yönelik kimi diğer bulgu ve yorumlar şu şekilde ifade edilebilir: Katılımcıların “BİYEP/ÖYP’ye başvuru için getirilen yaş sınırlandırması ölçütünü uygun buluyorum” şeklindeki anketin 17. maddesine verdikleri yanıtlar katılımcıların cinsiyetlerine göre çözümlendiğinde, ilgili anket maddesine yönelik olarak kadın katılımcıların % 54,2’sinin olumsuz görüş belirttiği, buna karşın erkek katılımcıların ise yalnızca % 34,0’ı olumsuz görüş belirttiği anlaşılmıştır. Bir başka ifade ile kadın katılımcıların ilgili yaş ölçütüne yönelik olarak erkeklerden daha fazla olumsuz görüş belirttikleri anlaşılmıştır.

Sonuçlar ve Öneriler

Bu başlık altında araştırma amaçları doğrultusunda ulaşılan sonuçlar ve bu sonuçlara ilişkin öneriler sunulmuştur.

Sonuçlar

Araştırma görevlilerinin görüşlerinden yola çıkılarak, BİYEP/ÖYP'nin birçok olumlu niteliğine karşın, araştırma görevlilerinin ekonomik sorunlarını gideremediği ifade edilebilir. 35. madde uygulamasına ilişkin olarak yapılan çalışmaların (Özden, 2002, L. Kahraman, 2007, B. Kahraman, 2010) sonuçları düşünüldüğünde, 35. maddeye seçenek olarak gösterilen BİYEP/ÖYP modellerinin ekonomik sorunları giderme açısından başarısız olduğu anlaşılmaktadır. Araştırma görevlilerinin BİYEP/ÖYP'nin araştırma görevlilerine zorunlu hizmet yükümlülüğünü yüklemesi, araştırma görevlileri açısından kimi sorunlara yol açmaktadır. Bu sonuç, Özden (2002), L. Kahraman (2007) ve B. Kahraman'ın (2010) çalışma sonuçları ile uyumluluk göstermektedir. Araştırma görevlilerinin zorunlu hizmet uygulamasına ilişkin olumsuz düşünceleri düşünüldüğünde, zorunlu hizmet uygulamasının gerek BİYEP/ÖYP'nin yürütülmesine ilişkin mikro süreçler, gerekse daha genel olarak öğretim üyesi gereksiniminin karşılanması ve beyin göçünün engellenmesi gibi makro hedefler açısından olumsuz bir etki yaratacağı düşünülmektedir.

Öneriler

Bu çalışmada ulaşılan sonuçlara yönelik şunlar önerilebilir:

BİYEP/ÖYP süreçlerinde uygulanan zorunlu hizmet sözleşmelerinin araştırma görevlileri üzerinde yarattığı olumsuz psikolojik etkinin giderilebilmesi için zorunlu hizmet sözleşmeleri yeniden gözden geçirilmelidir. BİYEP/ÖYP kapsamındaki ve diğer araştırma görevlilerinin tümünün gerek maddi olanakları gerekse çalışma koşullarının düzeltilmesi gerektiği belirtilebilir. Araştırma görevlilerinin yükseköğretim sisteminin gelecekteki öğretim üyelerinin kaynağı oldukları düşünüldüğünde, yaşam koşullarının iyileştirilmesinin bilim göçü vb. olumsuzlukların engellenmesinde önemli katkılar sağlayacaktır.

BİYEP/ÖYP kapsamındaki araştırma görevlilerinin, adına lisansüstü öğretim gördükleri üniversite ile yeterli düzeyde iletişimlerinin sağlanabilmesi için gerekli çalışmalar yapılmalıdır. BİYEP/ÖYP modeli, araştırma görevlilerinin BİYEP/ÖYP ile ilgili süreçlere ilişkin sorunlarını en aza indirecek şekilde düzenlemeler ile daha etkili hale getirilmelidir. Lisansüstü öğretim genelinde ve özelde araştırma görevlileriyle ilgili bilimsel araştırmaların yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Kaynakça

- Acar, A., Nemutlu, E., Gürhan, G. ve Liman, V. (2004). Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Araştırma Görevlilerinin İş Memnuniyeti ve Bunu Etkileyen Faktörler. *Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi*, 24, (2), 95-106.
- Ankara Üniversitesi Bilim İnsanı Yetiştirme Projesi Gelişme Raporu III. (2007). [Online]: http://www.ankara.edu.tr/gorsel/dosya/BP/rapor_2007.doc adresinden 14 Haziran 2008 tarihinde indirilmiştir.
- Arı, A. (2007). Üniversite Öğretim Elemanlarının Sorunları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 17, 65-74.
- Arıcı, H. (2001). Sosyal Bilimler Alanında Bilim Adamı Yetiştirme: Lisansüstü Eğitim, *Türkiye Bilimler Akademisi TÜBA Bilimsel Toplantı Serileri: 7 Bilim Adamı Yetiştirme Lisansüstü Eğitim* (ss.53-64). Ankara.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi Elkitabı İstatistik Araştırma Deseni Spss Uygulamaları ve Yorum*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

- Çakar, Ö. (2001). Fen Bilimleri Alanında Bilim Adamı Yetiştirme: Lisansüstü Eğitim, *Türkiye Bilimler Akademisi TÜBA Bilimsel Toplantı Serileri: 7 Bilim Adamı Yetiştirme Lisansüstü Eğitim* (ss. 65-75). Ankara.
- Eğitim-Sen. (2008). Üniversiteler Açılırken Yükseköğretim Sistemi Çıkamaz İçinde!, [Online]: http://www.egitimsen.org.tr/down/2309089_universiterapor.pdf adresinden 15 Ekim 2008 tarihinde indirilmiştir.
- Ekinci, C. E. (2009). Türkiye'de Yükseköğretimde Öğrenci Harcama ve Maaliyetleri, *Eğitim ve Bilim*, 34, (154), 119 - 133.
- Ekinci, C. E. (2011). Bazı Sosyoekonomik Etmenlerin Türkiye'de Yükseköğretime Katılım Üzerindeki Etkileri. *Eğitim ve Bilim*, 36, (160), 281 - 297.
- ÖSYM. (2008). 2007-2008 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri Kitabı, [Online]: <http://www.osym.gov.tr/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFF88F742D0D71125168BB5005A7961B47> adresinden 15 Şubat 2009 tarihinde indirilmiştir.
- Özdem, G. (2002). "Bir Üniversite Adına Diğer Bir Üniversitede Öğrenim Gören Araştırma Görevlilerinin Sorunları." Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kahraman, L. (2007). Türkiye'de Öğretim Üyesi Yetiştirme Bağlamında "35. Madde" Uygulaması. *Mülkiye Dergisi*, 31, (256), 187-218.
- Kahraman, B. (2010). Lisansüstü Eğitim Yapmak Amacıyla Başka Bir Üniversitede Görevlendirilen Araştırma Görevlilerinin Yaşam Tarzı Profilleri ve Problemleri (Hacettepe Üniversitesi Örneği). *Zeitschrift für die Welt der Türken (Journal of World of Turks)*, 2 (2), 243-257.
- Karakütük, K. (2001). *Öğretim Üyesi ve Bilim İnsanı Yetiştirme: Lisansüstü Öğretimin Planlanması*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Karakütük, K., Aydın, A., Abalı, G. ve Yıldırım, S. (2008) Lisansüstü Öğretimin Sorunları Konusunda Ankara'daki Üniversitelerin Lisansüstü Enstitü Yöneticilerinin Görüşleri, *Eğitim ve Bilim*, 33, (147), 42-53.
- Şenses, F. (2007). Uluslararası Gelişmeler Işığında Türkiye Yükseköğretim Sistemi: Temel Eğilimler, Sorunlar, Çelişkiler ve Öneriler. *ERC Working Papers in Economics 07/05 September 2007*, [Online]: <http://www.erc.metu.edu.tr/menu/series07/0705.pdf> adresinden 06 Ekim 2008 tarihinde indirilmiştir.
- ODTÜ Araştırmalar Koordinatörlüğü. (2007). Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı (ÖYP), [Online]: <http://oyp.metu.edu.tr/2007d/oypkilavuz20070420a.pdf> adresinden 10 Ağustos 2008 tarihinde indirilmiştir.
- Tural, N.K. (2004). *Küreselleşme ve Üniversiteler*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2004). *Spss Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- YÖK, (2005). Türkiye Yükseköğretiminin Bugünkü Durumu, [Online]: http://www.yok.gov.tr/egitim/raporlar/kasim_2005/kasim_2005.doc adresinden 14 Ağustos 2008 tarihinde indirilmiştir.
- YÖK, (2007). Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi, [Online]: http://www.yok.gov.tr/duyuru/yok_strateji_kitabi.pdf adresinden 10 Ağustos 2007 tarihinde indirilmiştir.